

УКРАЇНЬСЬКА ЛІТЕРАТУРА

УДК 82–1:821.161.2

Анісімова Н. П.,
доктор філологічних наук,
Бердянського державного педагогічного університету

“МАЛЕНЬКЕ МІСТО, ВУЛИЦЯ СУМНА...”: ЕСТЕТИЧНЕ ВИРАЖЕННЯ ОПОЗИЦІЇ “ЦЕНТР / ПЕРИФЕРІЯ” У ЛІРИЦІ ПОЕТИЧНОГО ПОКОЛІННЯ 80-Х РОКІВ ХХ СТ.

В українській літературі кінця ХХ ст. пізньомодерністський поетичний дискурс, репрезентований творчістю представників покоління 80-х, засвідчує плідне продовження традицій урбаністичної лірики, започаткованих М. Вороним, М. Семенком, Г. Сковородою, Лесею Українкою, І. Франком та ін. Топос міста як ознака модернізованої естетичної свідомості стає багатограним образом-символом: “місто-чужий простір”, “місто-міф” (В. Герасим'юк, І. Малкович, І. Римарук), “місто-рай”, “місто-беззахисне немовля” (Н. Білоцерківець, О. Забужко, С. Короненко), європейське місто (Ю. Андрухович, Н. Білоцерківець), індустріалізоване місто (Ю. Буряк) тощо. Зображуючи місто художнім локусом різновекторних виявів есхатологічного міфу, поети художньо втілили бінарну опозицію “село / місто”, увиразнену дихотомією “провінція / столиця”, що в художній площині вивершується як протиставлення між центром і периферією. Представники пізнього модернізму, зображуючи ворожість міського світу людині, водночас акцентували сакральне існування індивіда у просторі “провінції” – “малої батьківщини”. В естетичному вираженні опозиції “центр / периферія” поети генерації 80-х запропонували онтологічну (Ю. Буряк, В. Герасим'юк, О. Забужко, І. Римарук) та емоційно-психологічну (Н. Білоцерківець, С. Короненко) художні моделі. Цікаві і слушні спостереження щодо означеної дихотомії у ліриці “вісімдесятників” зробили В. Левицький, Н. Хомеча та інші дослідники, однак опозиція “село / місто” потребує більш системного аналізу, що слугуватиме простеженню логіки поетичного руху загалом у дискурсі пізнього модернізму.

Опозиція “природа (село) / місто (цивілізація)”, за спостереженнями Михайла Маковського, може бути витлумачена як протиставлення між “центром” і “периферією” [див.: 20, 23]. Поети покоління 80-х, самі вихідці з української “глибинки”, порушували проблему співіснування столиці та провінції. Аналізуючи символіку цієї опозиції, Станіслав Гурін наголосив: “Місто часто протиставляється селу. Ця опозиція досить очевидна, але її можна розглянути в контексті співвіднесення Столиці і Провінції, міста великого і малого, центру і периферії <...>. Якщо столиця виражає політичні, соціальні і культурні кордони держави й етносу, то провінція неявно, але твердо утримує певні метафізичні кордони людського буття” [12]. Поети утверджують важливу для свого покоління ідею: українська людина ніколи остаточно не позбудеться свого селянського коріння, так само як і ніколи не зможе прийняти вповні культурні, етичні цінності нового міського середовища, які, незважаючи на вимушене пристосування,

лишаються для неї чужими.

У зображенні конфліктних стосунків рустикального (традиційного) й міського (модерного) світів поетичне покоління 80-х черпало наснагу у творчості шістдесятників. Ранній І. Драч проголошував: “Поховайте мене в Теліжинцях – / Не люблю я пихатих столиць” [13, 371]. У ліриці І. Римарука акцентована опозиція виражається у протиставленні *“ложного смирення столиць” “провінційності амбітній”* (“Голоси”) [21, 67]. У текстах поета відсутні помпезні описи міської архітектури чи історії, натомість на тлі “кам’яних міст” постають “села ... й німі передмістя”. Автор описує звичайні міські ландшафти: *“передмістя / порічки / дички”, “перехняблені двері крамнички”* (“Імпровізація II”) [21, 114], що є атрибутами провінційних містечок. Авторкові вдається майстерно поєднати конкретику буднів провінції й елементи міфології (місто-упир, мотив нірвани). У присвяченому М. Воробйову віршеві “Чорторий” І. Римарук фактично полемізує з поглядом на “природне місто”, дещо раніше висловленим Київською школою. Сам М. Воробйов, як зауважив В’ячеслав Левицький, часто вбачає у столиці грайливий орнамент із перекодованими фольклорними вживленнями [див.: 19]. Приміром, в одному з його віршів сутінки біля кінотеатру “Дружба” – *то “кінь червоний, / розпатлано / букети півоній обвалюються, / грузько коневі. / Вікон зелених колодязь, / солодко зацвів мак / напроти кіоску...”* (“Вечір у місті (Кав’ярня “Чай-Кофе)”) [9, 92]. І. Римарук же, захоплюючись мальовничістю ландшафту, де періодично збиралась Київська школа, насторожено відсторонюється від романтичної міфологізації міста: *“...Знов, Миколо, серпень і вогонь, / а мовчиш... Не клюнуло на голос? / Таж на денці плетених долонь / роздуває жабра мегаполіс!”* (“Чорторий”) [21, 244]. Натомість визначальним стає надання “столиці” есхатологічно-демонічного змісту.

У художньому вираженні опозиції “центр / периферія” виокремлюється емоційно-психологічна складова топосу міста, яка найвиразніше втілюється у поезії Н. Білоцерківець та С. Короненко. Лірична героїня їхньої творчості постає “у зображенні повсякденних стосунків, конфліктів, психологічних переживань мешканців міста, авторських роздумів, які певним чином характеризують та узагальнюють проблеми міського життя, пов’язані з його соціальними, політичними, культурологічними потребами, а також моральними та психологічними запитами людини <...>” [8]. Співець столичного життя Н. Білоцерківець відома своїми емоційними віршами-одами на честь європейського міста. Однак у збірках 80–90-х рр. (“Підземний вогонь”, “Алергія”) її увага акцентується на больових точках передмістя та провінційних містечок: авторка пише про “смітники південного містечка” (“Ангел”), “забуті закутки занедбаного міста” (“Починається знов алергія...”). Пильне око поетеси помічає непривабливі картини, що споріднюють “центр” і “периферію”: *“Втім, і в місті гнітять / жебраки в переходах з пропитими пиками...”* [3, 27, 29, 43]. Столичне життя існує у теперішньому часі – воно гамірне і помпезне, бурхливе і штучне. Життя ж провінційних містечок постає здебільшого чи то в ностальгійних спогадах-рефлексіях, чи то у снах ліричної героїні: *“І знову місто... Я його впізнала / І на стіні табличку*

відшукала – / Це той будинок... Ось дитина спить. / І ще вікно – тут жінка спить... І втретє / До шибки припадаю. Дужча смерті, / Кристалом солі тут любов лежить” (“Була холодна ніч. Зірки світили...”). Час у провінції ніби завмирає, рух уповільнюється, а простір утрачає свій динамізм: цю думку увиразнює метафоричний образ “мертвого диму палаючого листа”, що заповнює “околиці старого міста” (“Сто років юності”) [4, 43, 58–59].

У ліриці Н. Білоцерківець годі шукати сухих урбаністичних описів, каталогізації деталей та швидкісних ритмів сучасного міста. Міський простір, що виконує роль ситуативного тла, покликаний посилити увагу до внутрішнього світу мешканця міста, ліричну та емоційну настроєвість тексту: “Народ мій зов’ялий, як жінка, що спить в електричці, / Народ мій маленький, як хлопчик на грудях її”. Авторка своєрідно антропоморфізує і ліризує урбаністику, уникає жорсткої агресивності, натомість включаючи її в тонкий психологічний малюнок, висловлюючи віру у можливість гармонії між містом і селом, між містом та людиною: “Із міста в село, із села до ранкового міста – / Могутні масиви народного духу і сил / Пульсують і движуться далі. І де та врочиста мета, / що штовхає вперед за масивом масив?”. У поезії Н. Білоцерківець “ліричним героєм виступає “учорашній селянин, який, звикнувшись, зрісшись із містом, водночас зберіг любов до країв дитинства і прагне привнести в міське життя, міський побут атмосферу тієї спільності, комунікабельності, що їх виніс із села” [15, 130]. Тому майже у всіх текстах урбаністичної тематики “безіменний” мешканець міста відчуває себе гармонійною часткою загального міського середовища, про що свідчить наявність значної кількості внутрішніх роздумів.

Двоєдиний рух людності стає глибокою метафорою гостро конфліктних стосунків міста і села, болючих протиріч між ними. Образи електрички, “старих приміських проїздів” із їх непривабливими деталями, увиразненими прийомом метонімії (“де збилися тіла у єдине нудотне тепло”, “сонні, тупіючі, стомлені, тьмяні обличчя / людей після зміни, що їдуть із міста в село”, “спить жінка зов’яла і спить на руках її хлопчик, / на лаву зачовгану звисивши ручку бліду”) підкреслюють розрив української людини з рідними духовними коренями, з близьким для неї сільським простором та традиціями. Водночас звучить думка про незворотність цього процесу, як і урбанізації в цілому (“Ти також щовечора їдеш у цій електричці”) [2, 61].

Поетичні тексти Н. Білоцерківець утілюють концепцію Еш Аміна про місто як складний і насичений організм. Покликаючись на праці видатних американських теоретиків урбанізму початку ХХ ст. (Патрік Геддес, Льюїс Мамфорд та ін.), дослідник постулює місто як цілісну систему: “за плутаниною, шумом, метушнею і безладдям міського життя вгадується певна органічна цілісність” [1], що має виразне просторове та часове наповнення, відзначається специфічним ставленням до села, символізує еволюційну лінеарність (цивілізацію і прогрес). Такою “органічною цілісністю” наділений у Н. Білоцерківець локус провінційного містечка, що окреслюється за допомогою обов’язкового атрибуту периферії – мало привабливих вокзалів, щоправда, прикрашених квітами і чисто вибіленими

парканами й бордюрами: *“Провінційні вокзали ми пройдем, і скрізь / Де перонний бузок буде пахнути димом, / Там на лаві просохнуть дощі наших сліз / За дитячим коханням природи й людини”* (“Випий трохи роси із моєї руки...”) [5, 37]. Образ вокзалу – один із часто вживаних локусів міського пейзажу у Н. Білоцерківець, пов’язаний водночас із прощанням закоханих: *“залишається тільки вокзал на останнім пероні...”*. Проте навіть прозаїчна “вокзальна” тематика наштовхує авторку на поетичні роздуми про високі почуття, що контрастують із “застиглістю” провінційного життя: *“сіра піна розлуки клубочиться пухне і от / вже вона розмиває мої беззахисні долоні / і огидним солодким теплом наповзає на рот...”* (“Тридцятилітні поети”) [5, 30]. Як нікому іншому з поетичного покоління 80-х, Н. Білоцерківець удалося не лише змалювати повноцінний образ української провінції, але й передати її дихання через низку синестезійно забарвлених образів.

Ще в 80-ті роки Н. Білоцерківець попереджала про загрозу духовної загибелі мешканців провінції в урбаністичному просторі, ураженому, крім усього іншого, ще й чорнобильською бідою. За допомогою тонкої іронії та полісіндетона авторка зображує “хворий” навколишній світ: *“І туга, і задума, і тісна / злиденність гастрономчиків, їдалень; / і свіжопофарбована весна / ярів квітневих із окраїн дальніх – / на всьому знак утрат непроминальних. / Хто стане перегноєм рідних нив, / а хто поповнить звалища собою / міські, де крематорною трубою / завод вінчає житловий масив, / і шлях до раю в’ється, ніби стяг, / і понад пеклом сяє саркофаг”*. Біблійні образи “дороги до раю” і “пекла” набувають трагічного звучання: у сучасному світі згадка про “рай” сприймається як гірка гримаса й тонка іронія. Красномовною видається назва поезії – “Сухішає, витончується шкіра...”, що вказує на вичерпність природного і людського ресурсу, на необхідність “лікування” і душі, і довкілля [5, 58].

У поезії О. Забужко провінційні містечка зображуються як маргінальні простори, що живуть за особливим часом. Як завважив Борис Ішкін, темпоральними особливостями атрибутів провінційного міста є: “відставання, запізнення, зсув у минуле; відсутність подій, застій та їх наслідки (зникнення відчуття часу і т.п.)” [16, 318]. Указана дослідником особливість опозиції “центр / периферія” в О. Забужко трансформується у дихотомію “сакральне / профанне”. Уявлення про провінцію як “глухе”, малопривабливе, віддалене від столиці місце, позбавлене можливості для того життя, що пов’язується з великим містом <...>” [16, 319], спричинює десакралізацію “периферії”. Утім, під пером О. Забужко навіть маргінальні явища з життя маленьких містечок набувають онтологічного змісту. На відміну від модерного індустріального простору столиці, “провінція” конденсує в собі еkleктику різних часових шарів, утримуючи в напівпатріархальному способі існування мешканців строкатість соціально-культурних метаморфоз буття народу: *“В тих містечках, де досі звертаються: “Жінко добра”, / Де від готики до бароко – одна білизняна шворка... / (Одноповерхові околиці, палісадник, рипіння корби...), – / Там я понеділкую, не страшачись вівторка. / Українська провінція, ще не цілком радянська”* (цикл “Туга

за батьківщиною”). Описуючи не вельми естетичні реалії містечка, поетеса показує їх близькість людині – мешканцеві мегаполіса: *“Одноповерхові околиці, палісадник, рипіння корби...”*, *“новенький райком-обком розкидає простір круг себе з-панська”* *“привокзальний буфетик”*, *“запльовані сходи в лункім переході підземнім”* [14, 189]. У зображенні *“провінціала радянського штабу”* О. Забужко уникає негативного та викривального аспекту. Для її ліричної героїні реалії *“периферії”* – наївність, простота, вузькість та певна обмеженість мислення мешканців провінційних містечок, невлаштованість їхнього побуту та відсутність сучасного культурного простору – є складовими архетипу *“малої батьківщини”*.

У зображенні провінції визначальним у багатьох поетів є мотив суму та самотності. Усвідомлення мешканцем *“маленького”* містечка своєї віддаленості від *“бурхливої цивілізації”* великих промислових міст, загострене переживання маргінальності, *“окраїнності”*, *“периферійності”* стають джерелом екзистенційних страждань і навіть життєвих драм. У поезії П. Гірника образ провінції доповнюється мотивом самотності: поет зумисне спрозаїзовує, приземлює сучасне місто, зображуючи його у побутових деталях і штрихах. Автор підкреслює його малість, незначущість: *“Маленьке місто. Вулиця сумна”*. Мешканець міста відчувається не захищено й самотньо, він віддалений від культурного світу, замість активного життя йому лишається *“лузати час, дивитися кіно, / Якийсь там уряд лаяти в крамниці, / І знову задивлятися в вікно – / Які пішли дівки і молодиці”*. Спокій міста, його тихе розмірене життя порушують тільки церковні дзвони: *“Це, брате, нудно. Не твоя біда, / Що десь без тебе страва охолоне. / Маленьке місто. Січень. Середа. / Вечірні дзвони”* (*“Маленьке місто. Вулиця сумна...”*) [10, 178]. Безіменне містечко становить замкнутий простір, проникнення в який з *“іншого”*, чужого світу або неможливе, або згубне. Мотив *“маленького міста”* поширений і в І. Калинця: у його поезії провінціал живе своїм, усталеним способом життя, який контрастує з буттям мешканця мегаполіса: *“чигає на мене провінція / малесенька провінція / каменус мене провінція / маленька провінція / великим каменем”* [17, 152].

Варто зауважити, що конфліктні стосунки між столицею та провінцією помітили ще поети-шістдесятники. У Ліни Костенко індивід – мешканець провінції – потерпає від самотності, спричиненої віддаленістю від культурних центрів. Авторка розбудовує образ маленького містечка – полустанку, де лірична героїня мріє: *“Пройти уранці вулицями тиші. / Знайти готелик. Скинути пальто. / І де я, хто я – полустанків тисячі...”* (*“Заворожили ворони світанок”*) [18, 295]. *“Маленький полустанок”*, позначений непостійністю та невизначеністю образу (рух іде мимо нього), приваблює і своєю тимчасовістю, позаяк перебуває на межі *“село / місто”*.

У ліриці Ю. Буряка дихотомія *“велике місто / передмістя”* набуває дещо іншого смислового відтінку: поетизуються околиці, які значно ближчі до природи, ніж центри промислових міст (*“Ти прокинешся вранці в передмісті старому...”*) [6, 23]. Автор здійснює спробу міфологізації містечкового простору через іронічну проекцію локальних незначних подій на всесвітні масштаби. Прийом

детермінованого зображення повільного ритму життя периферії пояснює доцільність уживання антиномії: в одному образному ряді опиняються локуси передмістя, вокзалу і... “гонгу”, що не тільки порушує спокій розміреного буття провінції, а й символізує загрозу з боку цивілізації (“Вокзал”) [7, 100].

Поетам покоління 80-х була близькою естетична концепція В. Голобородька, у текстах якого провінція набуває алегоричного змісту, символізуючи одвічну національну проблему – маргінальність, відчуженість периферійного буття через віддаленість від культурних центрів. Ліричний суб'єкт поезії прагне будь-що вирватися з чужого для нього міського світу, оминати його як неприродний і фальшивий простір, проте йому лише вдається *“минути транзитом те місто / у випадковій подорожі до іншої країни”* (“Розмірковую, що добре було б...”) [11, 410]. Негативне ставлення до міста у поезії В. Голобородька пояснюється і тим, що місто русифіковане та нашпиговане численними державними установами, які знеособлюють індивіда. Міський вокзал постає моделлю існування держави, у якій народ завжди змушений поклонитися владі (“Привітання”). Таким чином, місто – це завжди символ чужої влади, яка поневолює дух і розум індивіда. Водночас поет пише і про зменшення дистанції між “містом” (столицею) і “селом” (провінцією) через асиміляцію колишніх селян у велелюдних мегаполісах. Периферія так само потерпає від занепаду духовності: ця думка увиразнюється прийомом зіставлення: *“Вже не така в селі дорога / вона так само як і київський Хрещатик / поросла в траві мовби луг і щезла...”* [11, 232]. Протиставлення місто / село пронизує усю Голобородькову лірику, конкретизуючись у зіставленні високих “примітних будинків” “білого міста” з його “неоновим написом холодного світла” і “низенької хати, / притисненої небом” [11, 322]. Вірш-алегорія “Запізніле прибуття” містить мотив згубного усамітнення вихідця з природного середовища у гамірному просторі міста: *“одну ногу витягну – друга застрягне, / другу витягну – третя застрягне, / четверту витягну – п'ята застрягне...”* [11, 244]. У порівнянні з представниками Київської школи, поети покоління 80-х майже цілковито уникають соціального підтексту, який чітко проступає, приміром, у ліриці В. Голобородька. “Місто” цієї генерації більш символічне, ніж реальне. Соціальні “нотки” вгадуються у зображенні периферії (провінції) як уособлення всієї країни, що ніби підтверджує тезу про “ментально-культурну провінційність постколоніальної України” (О. Забужко).

Із представників пізнього модернізму співцем провінційних містечок виступив І. Калинець: поет зображує його малярськими штрихами, помічаючи навіть у найбуденніших деталях прояви неземної краси: *“Містечко з чашами золотих калабань, / де осінь справляє обряд листопаду, / де вечір на вечерю собі забаг / місяця диню й сузір'я винограду”; “Містечко з розсохлими кобзами лип, / з покрученими струнами віття. / Знов музика Батьківщини мене болить / і не перестане ніколи боліти”* (“Містечко”) [17, 49]. Провінція у поета наповнена симфонією звуків: тут і “театральний грім”, і “вечірні концерти”, і гуркіт хмар, які “наша провінційка забиває ... золотими цвяхами” (“ціла наша провінційка”) [17, 217].

У Ю.Тарнавського протиставлення між “центром” і “периферією” реалізується як опозиція міського та сільського середовищ. Перша частина вірша “Жінка” містить деталі мегаполіса: перехрестя, велике місто, простір кіоску з цигарками, запах парфумів, розкидана шовкова білизна. Натомість друга частина вказує на сільську природу, що постає у формі спогадів про дитинство: левади, малий хлопець, “білий дим, немов густа трава”. Цей та інші вірші зі збірки “Спомини” засвідчують, що поетові йдеться не про місто як таке, а про ті психологічні стани, що їх переживає мешканець мегаполіса, потерпаючи від його гамірності та велелюдності [22].

Таким чином, у творчості поетичного покоління 80-х бінарна опозиція “село / місто” доповнюється дихотомією “провінційне містечко / столиця”, що в художньому вираженні набуває міфопоетичного аспекту, втілюючись як протиставлення між центром і периферією. “Столиця” символізує наступ агресивного урбанізованого світу, який нівелює людську особистість, відтак виступає профанним простором, натомість у змалюванні “провінції” простежується увага до метафізичних засад буття. Поети зображують маленькі провінційні містечка, передмістя як сакралізовані локуси, де людина знаходить закуток і місце усамітнення для самоусвідомлення. З іншого боку, “периферія” уособлює межовий простір між гармонійним світом природи і бездушним, агресивним та знеособленим середовищем мегаполісів. Представники різних “хвиль” пізнього модернізму (шістдесятники, Київська школа поезії), зображуючи ворожість міського світу людині, водночас акцентували сакральне існування індивіда у просторі “провінції” – “малої батьківщини”. В естетичному вираженні опозиції “центр / периферія” поети генерації 80-х запропонували такі художні моделі: онтологічну (Ю. Буряк, В. Герасим'юк, О. Забужко, І. Римарук) емоційно-психологічну (Н. Білоцерківець, С. Короненко).

Література

1. Амін Е., Трифт Н. Виразність повсякденного міста [Електронний ресурс] / Е. Амін, Н. Трифт // Незалежний культурологічний часопис “і”. – 2003. – № 29. – Режим доступу : <http://www.ji.lviv.ua/n29texts/amin-trift.htm>.
2. Білоцерківець Н. Готель Централь : вибрані вірші / Н. Білоцерківець. – Львів : Кальварія, 2004. – 120 с.
3. Білоцерківець Н. Алергія : [вірші] / Н. Білоцерківець. – К. : Критика, 1999. – 64 с.
4. Білоцерківець Н. Листопад : [поезії] / Н. Білоцерківець. – К. : Рад. письменник, 1989. – 94 с.
5. Білоцерківець Н. Підземний вогонь : [поезії] / Н. Білоцерківець. – К. : Молодь, 1984. – 78 с.
6. Буряк Ю. Брук : [поезії] / Ю. Буряк. – К. : Молодь, 1985. – 103 с.
7. Буряк Ю. Струми : [поезії] / Ю. Буряк. – К. : Молодь, 1982. – 126 с.
8. Вихор І. Поетичний топос міста та його тематичні різновиди [Електронний ресурс] / І. Вихор. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Npd/2010_3/vihor.pdf.
9. Воробйов М. Без кори : вибране / М. Воробйов. – К. : Видавець Микола Дмитренко, 2007. – 632 с.
10. Гірник П. Посвітається : [поезії] / П. Гірник ; [передм. М. Слабошпицького]. – 3-тє вид. – К. : Унів. вид-во “Пульсари”, 2009. – 376 с.
11. Голобородько В. Летюче віконце : вибрані поезії / В. Голобородько ; [вст. ст. І. Дзюби]. – К. : Укр. письменник, 2005. – 463 с.
12. Гурин С. Образ города в культуре : метафизические и мистические аспекты [Електронний

- ресурс] / С. Гурин. – Режим доступа : <http://topos.ru/article/6747>.
13. Драч І. Анатомія блискавки : вибрані твори / І. Драч ; [упор., ком. та прим. В. Брюггена ; передм. М. Жулинського]. – Х. : Фоліо, 2002. – 509 с.
 14. Знак нескінченності : [збірка поезій] / [упоряд. Л. Фінкельштейн]. – К. : Факт, 2002. – 228 с.
 15. Ільницький М. Перегук через покоління / М. Ільницький // У фокусі віддзеркалень : [статті ; портрети ; спогади]. – Львів : ЛНУ імені І. Франка, 2005. – С. 113–137.
 16. Ишкин Б. С. Представления о провинциальном городе в российской культуре XIX – начала XX века / Б. С. Ишкин // Фундаментальные проблемы культурологи : [сб. ст. по материалам конгресса ; отв. ред. Д. Л. Спивак]. – М. : Новый хронограф : Эйдос. – 2009. – Т. 6 : культурное наследие : от прошлого к будущему. – С. 311–320.
 17. Калинець І. Зібрання творів : [у 2-х т.] / І. Калинець. – К. : Факт, 2004. – Т. 1. : пробуджена муза. – 416 с.
 18. Костенко Л. Вибране / Л. Костенко. – К. : Дніпро, 1989. – 558 с.
 19. Левицький В. Про київський міський текст у сучасній поезії [Електронний ресурс] / В. Левицький. – Режим доступу : <http://www.litakcent.com/index.php?id=800>.
 20. Маковский М. М. Язык – миф – культура. Символы жизни и жизнь символов / М. М. Маковский. – М. : Изд-во “Русские словари”, 1996. – 330 с.
 21. Римарук І. Сльоза Богородиці : вибране / І. Римарук. – К. : Дніпро, 2007. – 400 с.
 22. Тарнавський Ю. Поезія [Електронний ресурс] / Ю. Тарнавський. – Режим доступу : <http://www.poetryclub.com.ua/metrs.php?id=329&type=tvorch>.

Анотація

У статті проаналізовано естетичні моделі у вираженні бінарної опозиції “провінція / столиця”, що в художній площині вивершується як протиставлення між Центром і Периферією. Об’єктом дослідження слугує поезія представників покоління 80-х років ХХ ст., яких об’єднує творча платформа пізнього модернізму. Виокремлено онтологічну (Ю. Буряк, В. Герасим’юк, О. Забужко, І. Римарук) та емоційно-психологічну (Н. Білоцерківець, С. Короненко) художні моделі. Поезія репрезентантів генерації 80-х зіставляється з типологічно подібною творчістю М. Воробйова, В. Голобородька, Ліни Костенко, І. Драча, І.Калинца, Ю. Тарнавського.

Ключові слова: топос міста, художні моделі, бінарна опозиція, столиця, провінція, центр, периферія, лірика, образ.

Аннотация

В статье проанализированы эстетические модели бинарной оппозиции “провинция / столица”, что в художественной плоскости воплощается как противопоставление между Центром и Периферией. Объектом исследования послужила поэзия представителей поколения 80-х годов ХХ в., которых объединяет творческая платформа позднего модернизма. Выделены онтологическая (Ю. Буряк, В. Герасимьюк, О. Забужко, И. Римарук) и эмоционально-психологическая (Н. Белоцерковец, С. Короненко) художественные модели. Поэзия репрезентантов поколения 80-х сопоставляется с типологически подобным творчеством Н. Воробьяова, В. Голобородько, Лины Костенко, И. Драча, И.Калинца, Ю. Тарнавского.

Ключевые слова: топос города, художественные модели, бинарная оппозиция, столица, провинция, центр, периферия, лирика, образ.

Summary

The aesthetic models of the binary opposition “province / capital” expression have been analysed in the article. It has been embodied as the opposition between the Centre and the Periphery in the artistic area. The object of the investigation is the poetry of representatives of the 1980s generation, which are with the creative platform of the late modernism united. The ontological (Yu. Buryak, V. Gerasymyuk, O. Zabuzhko and I. Rymaruk) and the emotional and psychological (N. Belozerkovets. S. Koronenko) artistic models have been defined. The poetry of the

representatives of the 80 generation has been compared with the typologically similar N. Vorobyov, V. Goloborodko, Lina Kostenko, I. Drach, I. Kalinetz and Yu. Tarnavsky's creative work.

Keywords: topos of the city, artistic models, binary opposition, capital, province, centre, periphery, lyrics, image.

УДК 821. 161.2–3 (Лепкий Б.)

Богданова М. М.,

кандидат філологічних наук,

Бердянський державний педагогічний університет

ХУДОЖНІЙ СВІТ ІСТОРИЧНОЇ ПОВІСТІ БОГДАНА ЛЕПКОГО “СОТНИКІВНА”

Українська історична проза Богдана Лепкого присвячена добі Київської Русі та Козаччини. Особливе місце у творчому доробку письменника посідає цикл історичних повістей про гетьмана України Івана Мазепу: трилогія “Мазепа” (“Мотря” – том I, II; “Не вбивай”; “Батурин”), “Полтава” (том I – “Над Десною”; том II – “Бої”; “Мазепа” (“З-під Полтави до Бендер”). Трагічні сторінки доби Руїни відображено в повісті “Сотниківна” (1927), “Крутіж” (1941).

Історичній романістиці Богдана Лепкого присвячені праці Н. Білик, Б. Волонюка, Р. Горака, В. Качмар, Т. Литвиненко, Б. Мельничука, В. Радживіна, Ф. Погребенника, М. Савицького та ін.

Найчастіше об'єктом досліджень ставала пенталогія Богдана Лепкого “Мазепа”, адже вона є першим у західноукраїнській історичній белетристиці багатотомним виданням, у якому автор намагався реабілітувати спалюженого істориками й літераторами гетьмана Івана Мазепу.

Грунтовного літературознавчого аналізу потребують також інші твори письменника, зокрема, історичні повісті “Сотниківна” (1927), що має підзаголовок: “Історична картина з часів Івана Виговського”, “Крутіж” (1941), яким присвячено значно менше рецензій, оглядів, колективних праць і монографій.

Метою статті є дослідження художнього світу історичної повісті “Сотниківна”, зокрема, аналізу зображених історичних подій і художнього перетину правдивих фактів із авторським домислом, специфіки сюжету твору та особливостей моделювання персонажів.

Ураховуючи історичні події, зображені Богданом Лепким в історичних повістях “Сотниківна”, “Крутіж”, їх варто розглядати як диптих, адже в історичній повісті “Сотниківна” автор інтерпретує перемогу українського війська під Конотопом (1569), а в повісті “Крутіж” – події, що сталися після перемоги: нове антиурядове повстання, втрата І. Виговським булави й обрання Юрія Хмельницького. Автор укотре й зовсім не випадково замислився над проблемами української державності, оскільки Конотопська перемога є дуже повчальною для усвідомлення феномену сили українського опору російському царизмові; у світовій історії нараховується не так уже й багато прикладів, коли “володар-переможець, справжній триумфатор безславно втрачає владу” [4].

Історичною основою твору Богдана Лепкого є Конотопська битва (1659), що тривалий час замовчувалася в радянській історіографії, адже вона не